

قم: نشر تفکر، جلد دوم، ۱۴۰۹.

۳۸. مهرپور، حسین، مجموعه نظریات شورای نگهبان، تهران: انتشارات کیهان، جلد اول، ۱۳۷۱.

۳۹. موحلی لنگرانی، محمد فاضل، رساله توضیح المسائل، قم: چاپ صدور چهاردهم، ۱۴۲۶.

۴۰. موسوی خمینی (امام)، سید روح الله؛ ولایت فقیه، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (قدس سره)، ۱۴۳۳.

۴۱. موسوی خمینی (امام)، سید روح الله؛ تحریر الوسیله؛ ترجمه علی اسلاری؛ چهار جلدی، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، جلد دوم، ۱۴۲۵.

۴۲. موسوی خمینی (امام)، سید روح الله؛ مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی قدس سره، تحریر الوسیله ۱۴۲۱.

۴۳. میروموسی، سید علی، حقیقت، سید صادق، مبانی حقوق بشر از دیدگاه اسلام و دیگر مکاتب، تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ دوازدهم، ۱۳۹۱.

۴۴. زاقی، مولی احمد بن محمد مهدی، رسائل و مسائل، قم، کنگره نوابین ملا مهدی و ملا احمد، چاپ اول، جلد دوم، ۱۴۲۲.

۴۵. زاقی، احمد بن محمد مهدی، عوائد الایام فی بیان قواعد الأحکام، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۷.

۴۶. هاشمی محمد، حقوق بشر و آزادی های اساسی، تهران: میزان، ۱۳۸۴.

ب. مقالات

۴۷. امینی یزوه، حسین، «شرح مفاهیم مهم قانون اساسی: بررسی مفهوم موازین اسلامی»، تهران: گزارش پژوهشی پژوهشگاه شورای نگهبان، شماره مسلسل ۱۳۹۳/۱۴۹، تاریخ ۱۳۹۳/۹/۱۰.

۴۸. جاوید، محمد جواد، «بارخوانی بنیان های فلسفی نظریه نسبیست در حقوق شهروندی»، فصلنامه حقوق اسلامی، سال یازدهم، شماره ۲۲، پاییز ۱۳۹۳.

۴۹. حبیب نژاد، سید احمد و سیده زهرا سعید، «بررسی حقوقی آزادی تحصیل در نظام جمهوری اسلامی ایران با نگاهی تطبیقی به آزادی تجمع»، فصلنامه حقوق تطبیقی، شماره ۱۱۱ (صفحه - از ۷ تا ۲۸)، بهار و تابستان ۱۳۹۸.

۵۰. زارعی، طیبیه و سعید رحیمیان، «بررسی مدینه عادلانه از منظر ابن سینا با تطبیق بر آرای فارابی»، فصلنامه حکمت سینویی، شماره ۵، ۲۲ (صفحه - از ۵۷ تا ۷۸)، پاییز و زمستان ۱۳۹۲.

۵۱. سروش محلاتی، محمد، «مبانی عقلانی امر به معروف و نهی از منکر»، فصلنامه حکومت اسلامی، شماره ۱۳۸۱، ۲۴ (شرح فقهی اصل نهم قانون

فعلی است که به انگیزه سیاسی علیه نظام سیاسی مستقر، حاکمیت دولت، مدیریت سیاسی کشور، مصالح نظام جمهوری اسلامی، یا حقوق سیاسی، اجتماعی و فرهنگی شهروندان و آزادی های قانونی ارتکاب یابد. در ماده ۲ نیز مصادیق جرائم سیاسی تعیین شده بود که شورای نگهبان اطلاق ماده و تبصره و بندهای (الف) و (ب) آن را خلاف اصل ۲۷ اعلام کرد. ۵۴ اما مجلس شورای اسلامی این دو ماده را اصلاح نکرد و شورای نگهبان در نامه شماره ۸۰/۳۰/۲۲۲۷ مورخ ۱۹ دی ۱۳۸۱ اعلام کرد: «با توجه به اینکه هیچ گونه تغییری در ماده ۱ به عمل نیامده است، اشکال شرعی و قانون اساسی بند (۱) قبلی کماکان به قوت خود باقی است.» لذا با توجه به اصرار مجلس بر مصوبه خویش، این مصوبه به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارجاع شد. مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز در نامه ای به رئیس مجلس شورای اسلامی اعلام کرد: «با عنایت به تکلیف قوه قضائیه در تهیه لایحه برای «تعریف جرم سیاسی و تفکیک آن از سایر جرائم در قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جمهوری اسلامی ایران» (بند «و» ماده ۱۳۰)، بررسی موضوع اختلافی مزبور متوقف گردد.» از نظر شورای نگهبان در خصوص این مصوبه رویه خاصی استنباط نمی شود.

بررسی ابهامات و ایرادات اصل بیست و هفت

به رغم تلاش قانونگذار اساسی و عادی، اصل ۲۷ قانون اساسی ابهامات و ایراداتی دارد که پس از گذشت سال ها از تصویب قانون اساسی برطرف نشده و میان حقوق دانان و مجریان قانون

اختلاف ایجاد کرده است.

مهم ترین ابهام در خصوص این اصل، رویکرد قانونگذار به اعطای آزادی و حق تشکیل اجتماع و راه پیمایی به شهروندان است. به کار بردن و اصطلاح «اجتماعات» و «راه پیمایی ها» در کنار همدیگر و با وجود تفاوت ماهوی این دو موضوع بر ایجاد این ابهام افزوده است.

گفتنی است قانونگذار اساسی در اصل مورد اشاره با ذکر آن در فصل حقوق ملت، این آزادی را جزء حقوق و آزادی های مشروع و اساسی ملت دانسته و در اصل نهم نیز حفظ آن را وظیفه دولت و احاد ملت عنوان کرده و سلب کامل و دائم آن را به هر بهانه ای از جمله به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور، مردود اعلام کرده است؛ از طرف دیگر با قید عدم حمل سلاح و عدم اختلال در مبانی اسلام و نیز با توجه به عدم تصریح به اخذ مجوز در اعمال این حق، به نظر می رسد قانونگذار اساسی، شیوه اعلام قبلی و نظارت پسینی در برابر اجازه قبلی را در برگزاری تجمع یا راه پیمایی پذیرفته است، اما قانونگذار عادی موضعی متفاوت در خصوص شیوه اعطای مجوز به تشکیل اجتماعات و برگزاری راه پیمایی ها در پیش گرفته است و به طور مطلق برگزاری راه پیمایی و